

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Gyászbeszéd Jankovics József temetésén*

Seregélyes díszpolgárát szerette és tisztelte Jankovics József barátunkban és kollégánkban, most pedig fájó szívvel, velünk együtt búcsúztatja is nagy szülőttjét. Mivel a szülőhely és a hős sz kapcsolata mindig is az egyik alapvető eleme volt a klasszikus mitológiának ugyanúgy, mint a bibliai genealógiáknak, mint ahogyan maga Jóska – engedjék meg, hogy így nevezzem, noha újabban áttértünk a Jóska–Laci megszólításról a Jó’si Bátsi – Latzi Bátsi időszerrőbbnek látszó változatok használatára –, tehát maga Jankovics tanár úr ezt mindig tudós elmélyültséggel magyarázta nagyszerű, Gyöngyösi István költeményeihez írott kommentárjaiban, akár keresztény hősöknek, akár görög–római isteneknek vagy hősöknek a kapcsolát kellett kideríteni szülőhelyükkel, majd kifejtteni és megmutatni azt, hogy ez milyen allegorikus vagy szimbolikus jelentéssel gazdagodott a magyar klasszikus poéta műveiben.

Tehát felhatalmazva érezhetjük magunkat arra, hogy kapcsolatot keressünk a szülőhely neve és a seregélyesi megdicsőült között. Az ótörök eredetű *sereg* szóból származó madárnévből keletkezett a helynév; jelentése azonban vitatott. Lehet, hogy arra utal, hogy a település körül hajdan rengeteg seregély énekelt és röpdösött, de azt is feltételezik, hogy seregélybefogásra szakosodott madarászok lakták a községet. Filosznaq ideális szülőhely! Hiszen a seregély az az énekesmadár, amely a leghetesebbben utánozza a többi faj énekét, variálva, tehát igazi imitáló költőként jár el, mint Jankovics tanár úr kedves régi és újabb magyar költői. (Tréfásan még azt is hozzátehetném, hogy a seregély latin neve, a *ficedula* egyenesen csábíthat egy fogékony gyermeket, hogy cédula-fi, azaz irodalomtörténész váljék belőle.) Azt pedig már alig merem említeni, hogy a seregély köztudottan nem csak madárdalokat költ át saját csőrűleg, hanem akár gépzúgást vagy mobiltelefont is. (Jó’si Bátsi jóvoltából pedig Géczy János, Tandori Dezső vagy Egyed Emese is ál-ányoskodott tovább a mi korunkban...)

Azután következett Székesfehérvár. A gimnázium, Ányos, Virág, Vörösmarty emléke. Meg Géher tanár úré, a felejthetetlen anglistáé és tanaré, akinek segítségével egy, a budapestinél különb egyetemre került, Szegedre, Keserű meg Iliá tanár úr körébe. (Én, valamivel öregebb, ott láttam őt először, egy antitrinitárius-konferencián.) Már akkor nagyon szeretetreméltónak találtam, de csak később, mikor három szerkesztőségi műhely, a Kortárs, a Nagyvilág és a Mozgó Világ után Klaniczay Tibor jóvoltából a Hungarológiai Társasághoz, majd 1978-tól az Irodalomtudományi Intézethez került, ismertem meg annyira, hogy rájőjsek, mi is vonzerejének a titka: egyrészt mindenről tudott, de tudta azt is, hogy a múlt végtelen és az irodalom titkos mesterség, ezért tudván, hogy semmit sem tudhat biztosan, így tehát mindenkitől tanulni akart és tanítani csak úgy, hogy együtt hatoljon kartársaival és tanítványaival a titkok erdejébe. Szerette tárgyát, azaz az irodalmat, a régieket is, az élőket is. És tudta, hogy a legnagyobb magyar baj, az ellenségkeresés és az öngyűlölet egyetlen ellenszere az önismeret és a tárgyismeret, ennek kulcsa pedig, egyetlen kulcsa a szeretet. Hozok két példát, hozhatnék

* Elhangzott Jankovics József temetésén, 2021. június 4-én.

ezeret. Az első: szerette, nagyon szerette Mészöly Miklóst, az embert és az író is. Ezért vállalta, hogy ír a hetvenedik születésnapját ünneplő mestert köszöntő kéziratos emlékkönyvbe. És kimutatta, hogyan hülyül el és válik „szolgazsarnokká” – Petőfi jól sikerült szakkifejezése! – egy idegen megszállás alatt nyögő országrészen, Erdélyben kuruc és labanc; ugyanis Wesselényi István emlékiratának hatását vizsgálta Mészöly egy novellájára, akkor, mikor igyekvő fiatalok és őket uszító idősebb gonosztevők nemrég még lefasisztázták Mészölyt. Másik példám is erdélyi; mivel nagyon szerette Erdélyt, ezért mikor fényesen rehabilitálta Gyöngyösi remekművét, a korábban leklerikalistázott *Rózsakoszorút*, a gyönyörű, általa jegyzetelt szövegkiadásban a címlapra a szupergéniusz szicíliai festő, Antonello da Messina Goltafestményét illesztette, amelyet Trianonig Nagyszebenben őriztek, aztán Bukarestben...

Az intézeti munka mellett, amely maga is két emberre való volt, hiszen egy idő után a Reneszánsz Osztály és a Rebakucs vezetése mellett már az igazgatóhelyettesi feladatkört is ő látta el – ezért külön is hálával tartozom –, sokáig a Hungarológiai Társaság főtítkára is ő volt, és időnként olyan kormányzati ellenszélben kellett dolgoznia, ahol a kulturális miniszter nem fogadta a római konferencia ügyében, mert a hungarológiát összetévesztette a hungarizmussal. Mégis, mindent legyőzött ereje és szeretete: az ülések és konferenciák rendben zajlottak, a nemzetközi magyarságtudományi műhelyek minden segítséget megkaptak, a könyvsorozatok magyarul és idegen nyelveken ugyanúgy megjelentek, mint a folyóiratok, új meg új fiatal tudósgenerációk felnevelésében segített, egy ideig mint Széchenyi Professzori Ösztöndíjas tanár az Eötvös Collegiumban tanított, magyar klasszikusok szövegkiadásai és kommentárjai jelentek meg, sok értékes magyar mű fordítása világnyelvekre. Emellett a nagy irodalomtörténeti kézikönyv által szentesített kánont jó néhány ponton döntőleg megváltoztatta: a legfontosabb példák Bethlen Miklós, Gyöngyösi és Ányos, de a végtelenségig húzódozó Babits-kutatásokba és kiadásba is bekapcsolódott, a nagyobb olvasóközönséget pedig egy olyan Babits-kötettel örvendeztette meg, amely végre a kommunista cenzúra által korábban letagadott vagy megcsönkített tanulmányok és esszék ép szövegét is tartalmazta.

Emellett minden szabad percében hazai vagy külföldi levéltárakban ült és általában kincseket talált. Boldog voltam mindig, ha részt vehettem olyan konferencián Rómában, Bécsben, Jyväskyläben, Szegeden, Debrecenben, Füleken vagy Kolozsvárott, ahol egy-egy előadás után érezhettem, hogy valamit végre jól tudok, vagy legalábbis jobban, mint eddig, és ezt a jobbítást olyan szerény mosollyal teszi az előadó, hogy az ember elszégyelli magát.

Egyszer egy kolozsvári levéltári kutatóúttjáról nagybetegen érkezett haza. Azóta sok operáción és elnyúló kezeléseken esett át, hosszú évekig, de – ha tehette – egy pillanatra sem hagyott fel kutatásaival, valamint szervező és sokszor fáradtságos szerkesztői és lektorálási munkáival sem. Így sújtott le rá, mindenkinek váratlanul, a hirtelen halál.

Röviddel korai halála előtt Ányos Pál, pálos professzor szentbeszédet tartott a Seregélyestől egy mérföldre eső Aba község templomában, Szentháromság vasárnapján. Most, hogy búcsúznak és köszönetet mondunk, hallgassuk meg ennek a Jankovics Jóska által annyira becsült szövegnek néhány részletét – a szeretetről:

„Igenis, Kedves Keresztények, ez harmadik módja az üdvösségünknek, ha a Szentlélek nevében szeretünk. A hit és a reménség szükséges erkölcsök, de mindegyiknél érdemesebb, úgymond Szent Pál a korinthusiakhoz írt levelében. Márpedig a Szentlélek mondatik kiváltképpen a szeretet Istenének, ő az Atya és Fiúnak szeretete, ő az, ki által az Istennek szeretete szívünkbe öntetett, és ugyanazért, Kedves Keresztény Atyámfia, haszontalan hiszel te az Atya

nevében, haszontalan remélsz a Fiú nevében, hacsak a Szentlélek nevében nem szeretsz. A hit lelketlen, a szeretetnek kell azt meglelkesíteni; a reménségnek nincs sikere, a szeretetnek kell azt gyámoltani, oszlopozni; a hit meg fog szűnni, mihelyest az Istent színről színre látni fogjuk; a reménség eloszlik, mihelyest azt, amit reménlettünk, bírni fogjuk. A szeretet fog egyedül örökkön örökké égni, tartani, gerjedezni.

[...] Az Istennek szeretete tehát a legelső s legrégebb, legnagyobb s legszentebb törvény mind az Új-, mind az Ótestamentomban; vagy hogy rövidebben s mindent egy szóval kimondjak: a szeretet azon egyetlen egy törvény, mely a többit mind magában foglalja.

De az még nem elég oktatásunkra, hogy szeretni kell. Elmélkedjünk azon is egy kevéssé, miben áll ez a szeretet. A Szentlélek nevében az Istent szeretni annyit térszen, mint az Istennek törvényeit megtartani. [...]

De amilyen szükséges, amilyen elkerülhetetlen ok üdvösségünkre a Szentléleknek nevében Istent szeretni, szinte oly szükséges, szinte oly elkerülhetetlen a Szentléleknek nevében felebarátunkat szeretni. Mert ugyanaz, ki e nagy és első parancsolatot adá: *Szeressed a te Uradat, Istenedet*, ugyanaz szerkesztette azonnal hozzája a második, s az elsőhöz hasonló parancsolatot: *Szeressed a te felebarátodat, mint önnönmagadat, e két parancsolatban függ az egész törvény és a próféták.* [...]

Íme, Kedves Keresztények, hármaz üdvösségünk a teljes és megfoghatatlan Szentháromság nevében, íme a három ok és mód, mely alatt az Atya, Fiú, Szentlélek örök boldogulásunkról bizonyossá térszen. Az Atya azt mondja: higgyél az én nevemben elsőben a szent keresztesség által, másodszer a szent keresztességben felvállalt kötelességeknek egy pontomig való beteljesítésével. A Fiú azt mondja: remélj az én nevemben az elsőben az én érdemeimmel, másodszer a te vélek való munkálkodásokkal. A Szentlélek azt mondja: szeress az én nevemben, de elsőben szeresd a te Uradat, Istenedet, másodszer a te felebarátodat. Ez rövid sommája üdvözítő törvényemnek, boldogító parancsolataimnak. Írd fel tehát szívedben eltörülhetetlen rajzolóással, hogy e három szóból áll üdvösséged: Higgy, remélj, szeress! [...]"*

Kedves Jóska, Isten veled!

* „Édes Fiaim... Figyelmezzetek!”, Ányos Pál egyházi beszédei. Sajtó alá rendezte, a jegyzeteket összeállította és az utószót írta Jankovics József és Schiller Erzsébet. Veszprém, Vár Ucca Műhely, 2009, 68–70.